

Ջոնաթան
Լիվինգսթոն
Որորը

Պատմություն

Բիչարդ Բախ

 ԱՐՄԱՆ ՀԱՅԻ ԳՐԱԴԱՐԱՆ

Ջոնաթան Լիվինգսթոն Որոշի Ռեզյարդ Բախ

Թարգմանիչ՝ Նաիրա Հարությունյան (անգլերենից)

Աղբյուր՝ «Հինգ վիպակ»

Բովանդակություն

[Մասն առաջին](#)

[Մասն երկրորդ](#)

[Մասն երրորդ](#)

«Ջոնաթան Լիվինգսթոն Որոշի» Ռեզյարդ Բախի ամենահեղինակավոր ստեղծագործությունն է: Այն մի որոշի կյանքի պատմություն է, որը նկարագրում է իր կյանքն ու հաջողությունները: Մի թռչուն, ով իր կյանքում թռչելու ունակությունը չի դիտարկում որպես ուտելիք հայթայթելու միջոց, այլ որպես բարձր արժեք, որպես արվեստ և որպես ապրելու ու կյանքի իմաստ: Իր թռչելու հնարավորություններում և անսահման ազատության փնտրտուքների մեջ նա գտնում է իր նման ևս մի երամի, որտեղ թռչելը նորից դիտարկվում է որպես բարձր արժեք և կատարյալին ձգտելու ուժ ու միջոց: Հետագայում, Ջոնաթան Լիվինգսթոնը նորից էտ է վերադառնում, որպեսզի արդեն սկսնակ թռչողներին սովորեցնի թռչելու արվեստը և իմաստը, նրանց հասկացնելու, որ թռչելու ունակությունը հարկավոր չէ օգտագործել միայն ուտելիք հայթայթելու համար, այլ այն օգտագործել որպես կատարյալին հասնելու և կատարելագործվելու միջոց:

Մասն առաջին

Առավոտ էր, ծագող արևը ոսկեշողում էր հանդարտ ծովի մեղմ ծփանքում: Ափից մի մղոն հեռավորության վրա ինչ-որ ձկնորսանավ ակոսեց ջուրը, և Նախաճաշող Երամի ճիչը ակնթարթորեն ծակեց օդը, մինչ հազարավոր որորների ամբոխը կխոնվեր այնտեղ՝ ճարակորեն իրար խաբս տալու ու զգվոտվելու կերակրի կտորտանքի համար: Սկսվում էր ևս մի հոգսաշատ օր:

Հեռվում, ձկնորսանավից ու ափից անդին, միայնակ ու ինքնամոռաց մարզվում էր Ջոնաթան Լիվինգսթոն Ռորը: Հարյուր ոտնաչափ բարձրության վրա նա իջեցրեց թաղանթավոր թաթերը, բարձրացրեց կտուցը և լարվեց՝ թևերը ոլորուն կորագծի դժվարին, ցավեցնող դիրքում պահելու համար: Այդ կլոր դիրքը նշանակում էր, որ թռչելու էր դանդաղ, և հիմա նա դանդաղեցնում էր այնքան, մինչև որ քամին շոյում էր դեմքը, մինչև օվկիանոսը հանդարտվում էր ցածում: Ուժեղ կենտրոնացումից նա աչքերը կկոցեց, շունչը պահեց, ճիգ գործադրեց՝ մեկ... Էլի մի անգամ... քիչ էլ... մի մատնաչափ և... նորից... կորագիծ... Նրա փետուրները ցնցվեցին, նա կանգ առավ և ընկավ:

Որորներն, ինչպես գիտեք, երբեք չեն երեքում և երբեք կանգ չեն առնում: Օդում կանգ առնելը նրանց համար ամոթ է ու խայտառակություն:

Բայց Ջոնաթան Լիվինգսթոն Ռորը չէր ամաչում, այլ կրկին լարում էր թևերը՝ պահելով դրանք կորագծի դժվարին, դողացող դիրքում, դանդաղում էր, ավելի դանդաղում և նորից կանգ առնում. նա սովորական թռչուն չէր:

Որորների մեծ մասի մտքով իսկ չի անցնում սովորել ավելին, քան թռիչքի ամենապարզունակ գործողությունը՝ ափից մինչև կերը հասնելն ու վերադառնալը: Որորների մեծ մասի համար էականը թռիչքը չէ, այլ կերը: Իսկ այս որորի համար էականը կերը չէր, այլ՝ թռիչքը: Աշխարհում ամեն ինչից ավելի Ջոնաթան Լիվինգսթոն Ռորը թռչել էր սիրում:

Նա գտնում էր, որ այս մտածելակերն իրեն անընդունելի կդարձնի մյուս թռչունների համար: Նույնիսկ ծնողները ահաբեկված էին, որ Ջոնաթանն ամբողջ օրեր է կորցնում մենության մեջ՝ փորձեր անելով, հարյուրավոր անգամներ սահելով ծովի մակերեփույթի վրայով:

Նա չգիտեր ինչու է այդպես, բայց ծովի մակերևույթից իր թևաբացվածքի կեսից ավելի փոքր բարձրությամբ թռչելիս ինքը կարողանում էր ավելի քիչ լարվելով առավել երկար մնալ օդում: Նրա ճախրանքներն ավարտվում էին ոչ թե սովորական ճողփյունով, այլ երկար ձգվող հետքով, որ իրենց ետևից զծում էին նրա ոտքերը՝ ծովի մակերեսին շփվելով: Սկսելով սահասավառնել ու ոտքերն իրեն քաշած վայրէջքի գալով ափում՝ նա շարունակում էր ընթացքը՝ սահքի երկար հետագիծը թողնելով ավազի մեջ: Նրա ծնողներն իսկապես խիստ ահաբեկված էին:

— Ինչո՞ւ, Ջոն, ինչո՞ւ,— հարցնում էր մայրը,— ինչո՞ւ է բոլորի նման լինելն այդքան դժվար: Ինչո՞ւ չես կարողանում ապրել ցածր թռչելը ձկնկուլներին ու այբատրոսներին թողնելով: Ինչո՞ւ ոչինչ չես ուտում, փետուր ու ոսկոր ես մնացել, որդիս:

— Թող որ փետուր ու ոսկոր դառնամ, մայրիկ, ես ուզում եմ իմանալ, թե ինչ կարող եմ անել օդում և ինչ չեմ կարող, ահա և բոլորը, ես միայն ուզում եմ իմանալ:

— Լսիր, Ջոնաթան,— ասում էր հայրը ոչ անբարյացակամորեն,— ձմեռն այնքան էլ հեռու չէ, ձկնորսանավեր շատ քիչ կլինեն, իսկ մակերևույթի ձկները կլողան դեպի ծովի խորքերը: Եթե անպատճառ ուզում ես սովորել, սովորիր, թե ինչ է կերը և ինչպես պիտի այն հայթհայթել: Թռչելն ընդհանրապես հրաշալի է, բայց, ինքդ էլ գիտես, դրանով չես կշտանա: Մի մոռացիր նպատակը՝

թռչում ես, որ ուտես:

Ջոնաթանը հնազանդորեն գլխով արեց: Հաջորդ մի քանի օրերը նա փորձում էր լինել մյուս որորների նման, նա իսկապես փորձում էր, բարձր ճչում էր և կառանացների ու ձկնորսանավերի շուրջը պտտվելով՝ կռվում էրամի մյուս որորների հետ, ձկան ու հացի փշրանքների համար ջուրը սուզվում, բայց ոչինչ չէր ստացվում:

Որքան անմիտ է այս ամենը, մտածեց նա, այնքան դժվարությամբ որսացած անձրուկը իրեն հետապնդող քաղված ծեր որորին շարտելով: Այս ամբողջ ժամանակը ես կարող էի ծախսել թռչել սովորելու վրա, դեռ այնքան բան կա սովորելու:

Կարճ ժամանակ անց Ջոնաթան Որորը կրկին մենակ էր ծովի հեռուներում՝ քաղցած, երջանիկ, հարցախույզ:

Նա ուսումնասիրում էր թռիչքի արագությունը և մարզումների մեկ շաբաթվա ընթացքում այդ մասին ավելին իմացավ, քան ամենաարագընթաց որորն աշխարհում:

Հազար ոտնաչափ բարձրությունից հնարավորին չափ ուժգին թափահարելով թևերը՝ նա նետվեց խիստ կտրում խոյաթռիչքի՝ պանալով դեպի ծովը, և հասկացավ, թե ինչու որորներն այդպիսի հզոր խոյաթռիչքներ չեն գործում: Վեց վայրկյանի չափ նա թռչում էր ժամում յոթանասուն մղոն արագությամբ, որից թևերն անհետացել էին շարժման թրթռոցի մեջ:

Ծայրահեղ թրտնաջան աշխատանքով հասնելով իր հնարավորությունների վերջին սահմանին՝ ավելի բարձր արագությամբ թռչելիս նա կորցնում էր կառավարումը:

Նա բարձրանում էր հազար ոտնաչափ, ավելի ուժգին թափ առնում և, թափահարելով թևերը, նետվում ուղղահայաց խոյաթռիչքի: Վեր թափահարելիս ձախ թևն ամեն անգամ արգելակվում էր ու նա կտրուկ թավալվում էր դեպի ձախ, ապա, հավասարակշռելով, արգելակվում էր աջը, և նա, ասես տենդի մեջ ցնցվելով, խելահեղորեն թավալվող տալով պտույտեջք էր գործում դեպի աջ:

Չնայած իր բոլոր ջանքերին, դեպի վեր թևաթափահարումը չէր ստացվում: Նա տաս անգամ փորձեց և ամեն անգամ, երբ անցնում էր ժամում յոթանասուն մղոն արագությունից, վերածվում էր չկառավարվող փետրագնդի և գահավիժում ջրի մեջ:

Ողջ գաղտնիքն այն է, ամբողջովին թրջվելուց հետո վերջապես հասկացավ նա, որ բարձր արագությունների դեպքում հարկավոր է թևերն անշարժ պահել՝ հասցնել ժամում հիսուն մղոնի, ապա պահել անշարժ:

Երկու հազար ոտնաչափ բարձրության վրա նա նորից փորձեց. կտուցը ցած պարզած, թևերն անշարժ տարածած նետվելով խոյաթռիչքի՝ մի րոպե անց նա արդեն գերազանցեց ժամում հիսուն մղոն արագությունը: Դա հսկայական լարում պահանջեց, բայց նրան հաջողվեց այդ անել: Սուրալով ժամում իննսուն մղոն արագությամբ՝ տաս վայրկյանի չափ նա գրեթե անտեսանելի էր: Ջոնաթանը որորների թռիչքային արագության համաշխարհային ռեկորդ սահմանեց:

Բայց հաղթանակը կարճ տևեց: Հենց որ նա փորձեց դուրս գալ խոյաթռիչքից, հենց փոխեց թևերի դիրքը, վայրկենապես հայտնվեց անկառավարելիության նույն աղետալի վիճակի մեջ և, ժամում իննսուն մղոն արագությամբ թռչելիս մի կողմ շարտվեց ուժանակի պես: Ջոնաթան Որորը չդիմացավ, թավալվեց օդում ու գահավիժեց քարից կոշտ ջրի մեջ:

Արդեն խոր գիշեր էր, երբ նա ուշքի եկավ ու լուսնի լույսով սկսեց լողալ օվկիանոսի մակերևույթով: Թևերը կապարի պես ծանրացած էին, բայց անհաջողության բեռն ավելի ծանր էր նրա թիկունքին: Հուսահատված, նա ուզում էր, որ այդ բեռն ի գորու լիներ իրեն ծովի հատակը

տանելու, և այնժամ ամեն ինչ կվերջանար:

Որքան էլ խորն էր սուզվում ջրի մեջ, միևնույն է, ներսում անընդհատ մի տարօրինակ խուլ ձայն էր հնչում. «Ելք չկա: Ես որոր եմ, իմ կարողությունները սահմանափակ են: Եթե ես ստեղծված լինեի թռչելու մասին շատ բան իմանալու համար, ապա ուղեղի փոխարեն գլխումս հաշվիչ մեքենա կունենայի: Եթե ծնված լինեի արագ թռչելու համար, բազեի կարճ թևեր կունենայի և ձկների փոխարեն մկներով կսնվեի: Հայրս իրավացի էր: Ես պետք է մոռանամ այս խենթությունը, պետք է թռչեմ տուն՝ Երամի մոտ և գոհ լինեմ, որ այնպիսին եմ, ինչպիսին կամ՝ ինեղձ, ավելիին անընդունակ որոր»:

Ձայնը մարեց, և Ջոնաթանը հնազանդվեց նրան: Գիշերով որորի տեղը ասին է, ու նա երդվեց այսուհետև սովորական որոր լինել: Այդպես բոլորի համար էլ ավելի լավ կլինի:

Նա հոգնած պոկվեց գիշերային ծովի մթամած ջրերից և ուղղվեց դեպի ասի, գոհ, որ սովորել էր ուժերը խնայող ցածր թռիչքներ գործել:

Բայց՝ ոչ, մտածեց նա: Ես ստեղծված եմ լինելու այնպիսին, ինչպիսին որ էի, օժտված այն ամենով, ինչ արդեն տրված էր ինձ: Ես որոր եմ, նման մյուս բոլոր որորներին, ու նրանց նման էլ պիտի թռչեմ: Եվ նա մի կերպ բարձրացավ ու դեպի ասի շտապելով սկսեց թևերը թափահարել:

Մյուս բոլոր երամակիցների նման լինելու այդ որոշումից նա իրեն զարմանալիորեն թեթևացած զգաց: Այլևս չեն լինի այն խոչընդոտները, որ ստիպում էին իրեն սովորել: Չի լինի պայքար, չի լինի և պարտություն: Պարզապես հրաշալի էր ոչինչ չմտածել ու խավարի միջով սլանալ դեպի առափնյա լույսերը:

— Խավար,— տազնապալի հնչեց խուլ, բեկբեկուն ձայնը,— որորները երբեք չեն թռչում խավարում:

Ջոնաթանն ուշադրություն չդարձրեց: Ինչ հաճելի է, մտածեց նա: Լուսինն ու աստղերը առկայծում էին ջրում, փոքրիկ փարոսող ցուլքեր սփռելով գիշերվա մեջ, ամեն ինչ այնպես լուռ էր ու խաղաղ...

— Իջիր, որորները երբեք չեն թռչում խավարում: Եթե դու ծնված լինեիր խավարում թռչելու համար, բվի աչքեր կունենայիր, հաշվիչ մեքենա՝ ուղեղի փոխարեն ու բազեի կարճ թևեր:

Գիշերային մթնում, հարյուր ոտնաչափ բարձրության վրա Ջոնաթան Լիվինգսթոն ճայի միտքն հանկարծ առկայծեց: Նրա ընկճվածությունը, նրա բոլոր վճիռները վայրկենապես չքացան:

Կարճ թևեր, բազեի կարճ թևեր:

Ահա լուծումը: Ինչ հիմարն եմ եղել ես. ողջ պահանջվածը փոքրիկ, շատ փոքրիկ թևն է, ողջ պահանջվածը թևերը ծալելն է ու միայն դրանց ծայրերով թռչելը: Կարճ թևեր:

Նա երկու հազար ոտնաչափ բարձրացավ գիշերային ծովից և, անհաջողության կամ մահվան մասին վայրկյան իսկ չմտածելով, թևերի լայն մասն ամուր ծալելով կպցրեց մարմնին, միայն թևածայրերի սուր ու կեռ դաշույնները պարզեց քամուն ու նետվեց ուղղահայաց խոյաթռիչքի:

Քամին հրեշային շայտնով ոռնում էր նրա շուրջը: Ժամում յոթանասուն մղոն, իննսուն, հարյուր քսան, ավելի արագ: Այժմ, երբ նա թռչում էր ժամում հարյուր քառասուն մղոն արագությամբ, թևերի լարումն ավելի փոքր էր քան նախկին յոթանասունի դեպքում, ու հիմա թևածայրերի նվազագույն լարումով նա հանգիստ դուրս եկավ խոյաթռիչքից ու լուսնի լույսի տակ գորշ արկի պես սլացավ ալիքների վրայով:

Նա փակեց աչքերը քամուն ընդդեմ և խենթացավ ուրախությունից. ժամում հարյուր քառասուն մղոն և՛ առանց կառավարումը կորցնելու: Եթե երկու հազարի փոխարեն հինգ հազար ոտնաչափ բարձրությունից նետվեմ խոյաթռիչքի, հետաքրքիր է՝ ինչ արագությամբ...

Քիչ առաջվա նրա երդումներն իսպառ մոռացված էին ու հեռու քշված քամու հուժկու թափի հետ: Դրանց խախտելը նա ամենևին էլ մեղք չէր համարում: Այդպիսի վճիռներն այն որոնների համար են միայն, որոնց բավարարում է շարքային լինելը: Նրա համար, ում միտքն առնչվում է կատարյալին, նման բաները նշանակություն չունեն:

Լուսաբացին Ջոնաթանը վերսկսեց մարզումները: Հինգ հազար ոտնաչափ բարձրությունից ծովի կապույտ հարթության մեջ ձկնորսանավերը նրան տաշեղներ էին թվում, Նախաճաշող Երամը՝ պտտվող փոշեհատիկների թեթև ամպ:

Նա առույգ էր, հաճույքից փոքր-ինչ դողահար, հպարտ, որ հաղթահարել է սարսափը: Նա ծալեց թևերը, դրանց կարճ, անկյունաձև ծայրերը միայն պարզեց ու շեշտակի սլացավ դեպի ծովի հեռուները: Անցնելով չորս հազար ոտնաչափ, նա հասավ առավելագույն արագության: Քամին վերածվել էր հնչյունների խիտ, թրթռացող պատի, որին հակառակ ավելի արագ թռչելն այլևս անկարելի էր: Այժմ նա շեշտակի ցած էր սուրում ժամում երկու հարյուր տասնչորս մղոն արագությամբ: Նա լավ գիտեր, որ եթե նման արագությամբ թռչելիս թևերը հանկարծ բացվեին, ապա ինքը ցրիվ կգար միլիոնավոր մանր կտորների: Բայց, միևնույն է, արագությունն ուժ է, արագությունը բերկրանք է, արագությունը կատարյալ գեղեցկություն է:

Հազար ոտնաչափ բարձրությունից թփթփացնելով թևածայրերն ու լուծվելով ահռելի քամու մեջ, նա սկսեց դուրս գալ խոյաթռիչքից: Ուղիղ իր դիմաց, արագորեն կրճատվող տարածության մեջ, պտտվում ու մեծանում էին նավն ու որորամբոխը:

Նա չկարողացավ կանգ առնել, նա չգիտեր անգամ, թե ինչպես կարելի է շրվել նման արագության դեպքում:

Բախումը վայրկենական մահ էր:

Նա փակեց աչքերը:

Դա պատահեց առավոտյան, արևածագից անմիջապես հետո: Սուրալով ժամում երկու հարյուր տասներկու մղոն արագությամբ, աչքերը փակ, քամու ու փետուրների խլացուցիչ վժժոցով Ջոնաթան Լիվինգսթոնը Որորը շեշտակի մխրճվեց Նախաճաշող Երամի մեջ: Այս անգամ Բախտի Որորը ժպտաց նրան, և ոչ ոք չգոհվեց:

Խոյաթռիչքից դուրս գալու ժամանակ, կտուցը պարզած դեպի երկինք, նա դեռևս սլանում էր ժամում հարյուր վասթուն մղոն արագությամբ: Երբ նա ընթացքը դանդաղեցրեց-հասցրեց ժամում քսան մղոնի և վերջապես նորից տարածեց թևերը, չորս հազար ոտնաչափ բարձրությունից նավը մի փոքրիկ կետ էր թվում ծովում:

Նրա կարծիքով դա հաղթանակ էր՝ ժամում երկու հարյուր տասնչորս մղոն, առավելագույն արագություն որորի համար: Դա իսկական հեղաշրջում էր՝ մեծագույն, անկրկնելի պահ Երամի պատմության մեջ և մի նոր սկիզբ Ջոնաթանի կյանքում: Նա միայնակ թռչում-գնում էր մարզումների և, ութ հազար ոտնաչափ բարձրությունից ծալելով թևերն ու նետվելով խոյաթռիչքների, միանգամից ձեռնամուխ եղավ շրջադարձներ անել սովորելուն:

Նա գիտեր, որ նման ահռելի արագության դեպքում թևածայրի մեն-մի փետուրի աննշան շարժումով իսկ կարելի է ողորկ ու կոր աղեղ ստանալ: Նա վաղուց գիտեր դա, բայց և հասկանում էր,

որ նման արագության դեպքում մի ավելորդ փետուրի շարժումն իսկ հրացանի գնդակի պես կպտտեցնէր իրեն... և, այնուամենայնիվ, Ջոնաթանն առաջին որորն էր աշխարհում, որ ձևավոր թռիչքներ էր կատարում:

Ժամանակ չկորցնելով մյուս որորների հետ շաղակրատելու վրա, այդ օրը մայրամուտից հետո էլ դեռ նա թռչում էր: Այդ նա էր, որ հայտնագործեց որորների մահվան օղակը, դանդաղեցված և բազմապտույտ գալարաթռիչքները, հակառակ հրումը, պտույտընթացքն ու հակառակ պտույտնէջքը:

Խոր գիշեր էր, երբ Ջոնաթան Որորը մոտեցավ ափում ծվարած Երամին: Նա սարսափելի հոգնած էր և գլխապտույտ էր զգում: Եվ, չնայած դրան, վայրէջքի գալով՝ ոգևորության մեջ նա մահվան օղակ կատարեց, վայրկենական պտույտ գործելով ափ հասնելուց անմիջապես առաջ: Երբ նրանք իմանան կատարված հեղաշրջման մասին, մտածեց նա, կիսենթանան երջանկությունից: Այժմ որքան ավելին է ապրե՛լը: Ձկնորսանավերի ու ափի արանքում միապաղաղ կերպով քարշ գալու փոխարեն մեր կյանքն այժմ իմաստ կունենա:

Մենք կարող ենք բարձրանալ տգիտությունից, կարող ենք դառնալ խելամիտ, հմուտ ու կատարյալ արարածներ: Մենք կարող ենք լինել ազատ, կարող ենք սովորել թռչել:

Գալիքը բժժում էր խոստումնալից ու պայծառ-պայծառ շողշողում:

Երբ նա ափ իջավ, որորները հավաքվել էին Խորհրդի Ափում և, ակնհայտորեն, վաղուց էին հավաքվել: Իրականում նրանք իրեն էին սպասում:

— Ճայ Ջոնաթան Լիվինգսթոն, կանգնիր կենտրոնում:— Տոհմապետի խոսքերը հնչեցին ծայրահեղ հանդիսավորությամբ: Կենտրոնում կանգնելը կամ գերագույն անարգանքի, կամ գերագույն պատվո նշան էր: Վերջինս միջոց էր, որով որորները պատվում էին իրենց մեծագույն առաջնորդներին: Դե իհարկե, մտածեց նա, Նախաճաշող Երամն առավոտյան վկա եղավ կատարվածին, նրանք տեսան Հեղաշրջումը: Բայց ինձ պատիվներ պետք չեն, ես ցանկություն չունեմ առաջնորդ դառնալու, ես միայն ուզում եմ կիսել նրանց հետ իմ իմացածը. ցույց տալ նրանց մեր առջև բացվող հորիզոնները: Նա քայլ արեց դերի առաջ:

— Ճայ Ջոնաթան Լիվինգսթոն,— ասաց Տոհմապետը,— կանգնիր կենտրոնում ցեղակիրներիդ կողմից անարգվելու համար:

Ասես տախտակով տհարվածեին նրան: Ծնկները թուլացան, փետուրները կախ ընկան,աղմուկ էր ականջներում: Կենտրոն գալ անարգվե՛լը՝ ո՞ւ համար: Անկարելի է: Իսկ Հեղաշրջումը նրանք չեն հասկացել: Նրանք իրավացի չեն, իրավացի չեն:

— ... իր թեթևամիտ անպատասխանատվության համար— հանդիսավորությամբ ծորում էր ձայնը,— Որորների Տոհմը արժանապատվությունն ու սովորույթները ոտնահարելու համար...

Անարգանքի կենտրոնում լինելը նշանակում էր, որ նա վտարվելու էր որորների երամից և աքսորվելու մենակության Հեռավոր Ժայռերը:

— ... օրերից մի օր, Ջոնաթան Լիվինգսթոն Ճայ, դու կհասկանաս, որ անպատասխանատվությունը չի վարձատրվում: Կյանքի իմաստն ամիմանալի է և անհասանելի, բացառությամբ նրա, որ մենք աշխարհ ենք եկել ուտելու համար, որպեսզի կենդանի մնանք այնքան ժամանակ, որքան կարող ենք:

Որորը երբեք չի հակաճառում Երամի Խորհրդին, բայց ահա հնչեց Ջոնաթանի ձայնը:

— Անպատասխանատվություն: Եղբայրներ,— բացականչեց նա,— ո՞վ է ավելի պատասխանատու զգում, քան այն որորը, որը հետամուտ է գտնելու կյանքի իմաստը, նրա բարձրագույն նպատակը: Հազարավոր տարիներ ի վեր մենք չափչփում ենք ծովը՝ ձկան գլուխ որոնելով, բայց այժմ մեր կյանքն իմաստ կունենա՝ սովորել, հայտնագործել, լինել ազատ: Թույլ տվեք ինձ, գեթ մեկ հնարավորություն տվեք ցույց տալ ձեզ իմ սովորածը:

Երամն ասես քար էր կտրել:

— Եղբայրությունը քանդված է,— միաձայն շեշտեցին որորները և միահամուռ կերպով հանդիսավորությամբ փակեցին ականջներն ու թիկունքները դարձրին նրան:

Իր մնացյալ օրերը Ջոնաթանն անց էր կացնում մենության մեջ: Նա թռչում-գնում էր Հեռավոր Ժայռերից շատ ու շատ անդին: Մենակությունը չէ, որ տխրեցնում էր նրան, այլ այն, որ որորները չուզեցին հավատալ թռչչի հրաշքին, այն վեհ կյանքին, որ իրենցն էր լինելու, չուզեցին բացել աչքերը և տեսնել:

Նա օրը նոր բան էր սովորում: Սովորեց, օրինակ, շեշտակի շրջահոսուն խոյաթռիչքների միջոցով ծովում տաս ոտնաչափ խորությունից համեղ ու հազվագյուտ ձկներ որսալ և այլևս ձկնորսանավերի ու չոր փշրանքների կարիքը չուներ: Նա սովորեց օդում քնել. գիշերով ուղղություն վերցնել ավից փչող քամուն հակառակ՝ հարյուրավոր մղոններ հաղթահարելով արևամուտից մինչև արևածագ: Նույն ինքնատիրապետմամբ նա թռչում էր թանձր ծովամշուշի միջով ու նրանից բարձրանալով հասնում շլացուցիչ պայծառ երկնքին նույն այն ժամանակ, երբ մնացած որորները սեղմում էին գետնին՝ չիմանալով, թե ինչ կա մշուշից ու անձրևվից անդին: Նա սովորեց քամուն համընթաց թռչել ցամաքի խորքը՝ համեղ միջատներով ճաշելու:

Մի ժամանակ հույսեր կապելով Երամի հետ՝ նա միայն մենություն վաստակեց, բայց սովորեց թռչել և չէր ավստում այն գինը, որ վճարել էր դրա համար: Ջոնաթանը հասկացավ, որ ձանձրույթից, վախից ու չարությունից է որ որորներն այդքան քիչ են ապրում, ու երբ այդ ամենը չքացան նրա հոգուց, նա երկար, իսկապես երջանիկ կյանք ապրեց:

Նրանք եկան երեկոյան և գտան Ջոնաթանին իր սիրած երկնքում մեն-մենակ հանգիստ ճախրելիս: Այդ երկու որորները, որ հայտնվեցին նրա թևերի մոտ, աստղերի պես շողշողում էին և փափուկ ու հաճելի լույսով ցուլարձակում գիշերային բարձր երկնականարում: Ամենից հրաշալին, սակայն, թռչելու նրանց հմտությունն էր. նրանք շարունակ շարժվում էին հստակ ու անփոփոխ պահելով իրենց ու Ջոնաթանի թևածայրերի միջև եղած մի մատնաչափ տարածությունը:

Առանց մի խոսքի Ջոնաթանը նրանց փորձության տարավ, փորձություն, որին ոչ մի որոր երբեք չէր դիմանա: Նա թեքեց թևերի դիրքը և այնքան դանդաղեցրեց ընթացքը, որ դրանից փոքր-ինչ ավելի դանդաղն անգամ անկման էր հավասար: Շողարձակող երկու թռչունները նույնպես դանդաղեցրին, ապա սահուն կերպով տեղում կասեցրին ընթացքը: Նրանք գիտեին դանդաղ թռչել:

Նա ծավեց թևերը, ճոճվեց և ժամում հարյուր իննսուն մղոն արագությամբ ցած նետվեց խոյաթռիչքի: Նրանք էլ իր հետ սուրացին՝ վայրընթաց անթերի աստիճանաձև շարք կազմած:

Վերջապես նա շրջվեց և նույն արագությամբ ուղիղ նետվեց երկարատև ուղղահայաց դանդաղեցված գալարաթռիչքի: Նրանք ժպտալով գալարվեցին իր հետ:

Նա նորից անցավ հորիզոնական թռիչքի: Որոշ ժամանակ նա լուռ էր, հետո խոսեց:

— Հիանալի է, — ասաց նա,— ո՞վ էք դուք:

— Մենք քո Երամից ենք, Ջոնաթան, մենք քո եղբայրներն ենք:

— Այդ խոսքերը հնչեցին մեղմ ու վստահ: Մենք եկել ենք քեզ վերև տանելու, տանելու տուն:

— Ես տուն չունեմ, ես Երամ չունեմ, ես Աքսորյալ եմ: Մենք այժմ թոչում ենք դեպի Հողմերի Մեծ Լեռան գագաթը, այնինչ ես չեմ կարող այս ծեր մարմինը մի քանի հարյուր ոտնաչափից ավելի բարձրացնել:

— Կարող ես, Ջոնաթան, չէ՞ որ դու սովորել ես: Դու ավարտեցիր մի դպրոց, ժամանակն է մի ուրիշն սկսելու:

Իր ողջ կյանքում դա ցուցվացել էր նրա խորքերում, և հիմա Ջոնաթան Ճայի միտքը հանկարծ լուսավորվեց: Նրանք ճիշտ էին: Ինքը կարող էր էլ ավելի բարձր թռչել, և, բացի այդ, տուն գնալու ժամանակն էր:

Նա մի վերջին երկար հայացք գցեց երկնքին, ապա կարոտով նայեց հիասքանչ, արծաթյա երկրին, ուր այնքան բան էր սովորել:

Եվ ահա Ջոնաթան Լիվինգսթոն Որորը վեր բարձրացավ երկու առկայծող թռչունների հետ ու անհետացավ երկնքի անթափանց խավարում:

Մասն երկրորդ

Ուրեմն սա՞ է երկինքը, մտածեց նա ինքն իրեն ժպտալով: Թերևս այնքան էլ հարգալից չէ դատել երկնքի մասին, երբ դեռ նոր ես հասել այնտեղ:

Այժմ, թողնելով Երկիրը և երկու ադամանդափայլ որոտների հետ թև-թևի բարձրանալով ամպերից էլ վեր, նա տեսավ, որ իր սեփական մարմինը ևս փոխվում-դառնում է նրանց պես շողշողուն: Դա, իհարկե, իր ոսկեգույն աչքերի առջև ապրած նույն երիտասարդ Ջոնաթանն էր, միայն թե փոխված արտաքին ձևերի մեջ:

Մարմինն էլի որոտի էր, բայց հիմա արդեն նա թոչում էր շատ ավելի լավ, քան թռել էր երբևէ: Այդ ինչն է, մտածեց նա, կիսով չափ քիչ լարվելով՝ ես հիմա թոչում եմ կրկնակի շատ ու կրկնակի արագ, քան լավագույն օրերիս երկրի վրա:

Նրա փետուրներն այժմ շողշողում էին ադամանդի սպիտակ փայլով, իսկ թևերը ողորկ էին, արծաթյա փայլերցած թիթեղների պես անթերի: Նա հիացած սկսեց ուսումնասիրել դրանք, ուժը փորձել նոր թևերին:

Ժամում երկու հարյուր հիսուն մղոն թռչելիս նա զգաց, որ մոտեցել է հորիզոնական թռիչքի իր համար առավելագույն արագությանը: Ժամում երկու հարյուր յոթանասուներեք մղոն անցնելիս մտածեց, որ թոչում է այնքան արագ, որքան միայն կարող է ու մի քիչ հիասթափվեց: Ուրեմն նոր մարմնի կարողությունները նույնպես սահմանափակ էին, ու թեև դրանք շատ ու շատ անգամ գերազանցում էին իր իսկ ռեկորդը, բայց սահման այնուամենայնիվ կար և մեծ լարում կպահանջվեր այն հաղթահարելու համար: Երկնքում, մտածում էր նա, սահմանները չպետք է լինեն:

Ամպերը մնացին հեռվում: Նրա ուղեկիցները բացականչեցին.

Երջանիկ վայրէջք, Ջոնաթան,— և անհետացան անտար երկնի խորքերում:

Ծովի վրայով նա թոչում էր դեպի կտրտված ափեզրը: Ժայռերի մոտ մի քանի մարզվող որոտներ էին ուրվագծվում: Հեռու հյուսիսում, հորիզոնին մոտ ճախրում էին ևս մի քանիսը: Նոր պատկերներ, նոր մտքեր, նոր հարցեր. ինչն է են որոտներն այսքան քիչ, երկինքը պիտի որ լի լիներ որոտների

երամներով: Եվ ինչո՞ւ հանկարծ ինքն այսպե հոգնեց, չէ՞ որ որորները, ինչպես ընդունված է համարել, երբեք չեն հոգնում և չեն քնում երկնքում:

Որտե՞ղ էր նա այդ լսել: Իր երկրային կյանքի հիշողություններն աստիճանաբար հեռանում էին: Նա, իհարկե, Երկրում շատ բան էր սովորել, բայց մանրամասներն այժմ աղոտացել էին. ինչ-որ բան էր հիշում հանուն սննդի թռչելու մասին, Աքսորյալ լինելու մասին:

Ափեզրի մոտ մի խումբ որորներ առանց բառ իսկ արտասանելու ընդառաջ եկան նրան: Նա զգաց միայն, որ սա տուն է և որ ինքը ցանկալի է այստեղ: Դա նրա համար մեծ օր էր, օր, որի արևածագը նա վաղուց արդեն չէր հիշում:

Ափում վայրէջք կատարելու համար նա շրջվեց, մի մատնաչափ բարձրության վրա թևերը թափահարելով՝ կանգ առավ, ապա թեթևորեն իջավ ավազին: Մյուս որորները նույնպես իջան՝ և առանց փետուր իսկ շարժելու: Լուսաճերմակ թևերը տարածած՝ նրանք համաչափորեն ճոճվեցին օդում, ապա սկսեցին իրենց փետուրների կորությունն ինչ-որ կերպ փոփոխել այնքան, մինչև որ լրիվ կանգ առան: Նույն վայրկյանին էլ նրանց թաթերը դիպան գետնին: Դա հրաշալի ինքնակառավարում էր, բայց Ջոնաթանը շատ հոգնած էր այն կրկին փորձելու համար: Ափ հասնելուն պես, դեռ բառ իսկ չարտասանած, նա քնեց:

Արդեն հաջորդ օրերին Ջոնաթանը հասկացավ, որ թռիչքի համար այստեղ նույնքան շատ բան կար սովորելու, որքան ինքը սովորել էր իր ողջ անցած կյանքի ընթացքում: Տարբերությունն այն էր, որ որորներն այստեղ իր նման էին մտածում: Նրանցից յուրաքանչյուրի համար ամենաեականը կյանքում կատարելության հասնելու ձգտումն էր, աշխարհում ամեն ինչից շատ նրանք թռչել էին սիրում: Նրանք բոլորն էլ զարմանալի թռչուններ էին, որ ամեն օր, ամեն ժամ մարզումներ էին անում, փորձում նորանոր թռիչքաձևեր:

Վաղուց արդեն Ջոնաթանը մոռացել էր այն աշխարհի մասին, որտեղից եկել էր ինքը, այն աշխարհի, ուր Երամն ապրում էր աչքերն ամուր փակած թռիչքի երջանկության դեմ՝ թևերն օգտագործելով միայն կեր գտնելու և այն իրարից փախցնելու համար: Բայց ժամանակ առ ժամանակ այդ հիշողությունները մի պահ նորից արթնանում էին:

Մի առավոտ, երբ ծալված թևերով ակնթարթային պտույտներ գործելու պարապմունքից հետո ուսուցչի հետ հանգստանում էին ավին, նա դարձյալ հիշեց այդ ամենը:

— Իսկ ո՞ւր են մյուսները, Սալիվան,— հարցրեց նա առանց խոսքի՝ մի հրաշալի հեռագրացությամբ, որով լուռ հաղորդակցվում էին այստեղի որորները փոխանակ ճչալու և աղմկելու:

— Ինչո՞ւ մենք քիչ ենք այստեղ: Այնտեղ, որտեղից ես եկել եմ, ապրում էին...

— ...հարյուրավոր ու հազարավոր որորներ, գիտեմ,— գլխով արեց Սալիվանը:— Ես մի պատասխան կարող եմ տալ, ճոնաթան, դա այն է, որ դու մեն-միակն ես միլիոնավոր թռչունների մեջ: Մեր մեծամասնությունը միշտ էլ դանդաղ է շարժվել առաջ: Մի աշխարհից մենք գալիս ենք դրան բոլորովին նման մեկ ուրիշը, իսկույն մոռանում ենք այն նախորդը, որտեղից եկել ենք, և, չմտածելով, թե ուր ենք գնալու, ապրում ենք պահի համար: Պատկերացնո՞ւմ ես, թե քանի կյանք է հարկավոր եղել, մինչև կծնվեր առաջին միտքն այն մասին, որ կյանքում շատ ավելի բարձր բաներ կան, քան ուտելը, կովելն ու Երամին իշխելը: Հազարավոր կյանքեր, Ջոն, տաս հազարավոր, և էլի ուրիշ հարյուրավոր կյանքեր պետք եկան, մինչև սկսեցինք հասկանալ, որ կա կատարելություն կոչվածը, ու էլի այդքան, մինչև այն գաղափարը, որ մեր կյանքի նպատակն այսուհետև այդ

կատարելությունը հայտնաբերելն ու ցուցադրելն է: Նույն կանոնն, անշուշտ, գործում է նաև մեզ համար: Մենք մեր հաջորդ աշխարհն ընտրում ենք ելնելով նրանից, ինչ սովորել ենք այս մեկում: Երբ ոչինչ չես սովորում, ապա հաջորդ աշխարհն ըստ էության նույնն է, ինչ և այս մեկը՝ հաղթահարման սպասող նույն խոչընդոտներով ու կապարե ծանրությամբ:

Նա տարածեց թևերը և շրջվեց՝ դեմքը դարձնելով քամուն:

— Բայց դու, Ջոն,— ասաց նա,— կարճ ժամանակում այնքան շատ բան ես սովորել, որ հազարավոր կյանքերի կարիքը չունեցար այստեղ հասնելու համար:

Մի վայրկյանում նրանք կրկին հայտնվեցին օդում մարզումներ անելու: Համատեղ գալարաթռիչքները դժվարությամբ էին հաջողվում: Կիսով չափ շրջված ընթանալով՝ Ջոնաթանը ստիպված էր մնաձել գլխիվայր կախված՝ ուսուցչի հետ ներդաշնակորեն հակառակ շրջելով թևի աղեղը:

Եկ դա նորից փորձենք,— էլի ու էլի կրկնում էր Սալիվանը, եկ դա նորից փորձենք:— Ապա վերջապես.— լավ է:— Եվ նրանք դարձյալ սկսեցին մահվան օղակների եռանդագին մարզումները:

Մի երեկո գիշերային թռիչքի չգնացած որորները մտքի մեջ սուզված կանգնած էին ավազին: Իր ողջ քաջությունը հավաքելով Ջոնաթանը դիմեց Ավագ Ճային, որն, ասում էին, շուտով հեռանալու էր այս աշխարհից:

— Չիանգ,— ասաց նա փոքր-ինչ հուզված:

Ծեր որորը բարությամբ նայեց նրան: — Այո, որդիս:— Տարիների հետ թուլանալու փոխարեն տոհմապետն ավելի ուժեղ էր դարձել, նա կարող էր գերազանցել Երամի ցանկացած որորին և գիտեր այնպիսի հմտություններ, որ մյուսները նոր էին միայն յուրացնում:

Ջիանգ, այս աշխարհը ամենևին էլ երկինքը չէ, ճիշտ է:

Տոհմամետը ժպտաց՝ ողողված լուսնի լույսով:— Դու դարձյալ սովորում ես, Ջոնաթան Ճայ,— ասաց նա:

Լավ, իսկ ի՞նչ է լինելու սրանից հետո, ո՞ր ենք մենք գնում: Իրականում կա՞ այնպիսի մի տեղ, որ երկինք է կոչվում:

Ոչ, Ջոնաթան, այդպիսի տեղ չկա: Երկինքը ոչ տարաթություն է և ոչ էլ ժամանակ: Երկինքը կատարյալ լինելն է:— Նա մի պահ լուռ էր:— Դու շատ արագ թռչող ես, այնպես չէ՞:

Ես... ես հաճույք եմ զգում արագությունից,— ասաց Ջոնաթանը շփոթված, բայց և հպարտ, որ Տոհմապետը նկատել էր իրեն:

Երկնքին սկսում էս հասնել այն ժամանակ, Ջոնաթան, երբ հասնում ես բացարձակ արագության: Դա ժամում հազար կամ միլիոն մղոն անցնելը չէ և ոչ իսկ լույսի արագությամբ թռչելը, քանզի յուրաքանչյուր թիվ սահման է, իսկ կատարելությունը սահմաններ չունի: Բացարձակ արագությունը, որդիս, այնտեղ հայտնվելն է:

Չիանգը հանկարծ չքացավ և մի ակնթարթում հայտնվեց ջրի եզրին՝ հիսուն ոտնաչափ հեռու: Ապա կրկին չքացավ և մեկ հազարերորդական վայրկյան անց կանգնեց Ջոնաթանի կողքին:

Մա միայն կատակ էր,— ասաց նա:

Ջոնաթանն ապշել էր: Նա մոռացավ երկնքի մասին հարցնելը:

Ինչպե՞ս ես այդ անում: Ի՞նչ ես զգում այդ պահին: Որքա՞ն տարածություն կարող ես անցնել:

Ցանկացած պահի կարելի է հայտնվել ցանկացած տեղում, ուր կամենաս,— ասաց Տոհմապետը: — Ցանկացած պահի ես կարող եմ լինել ամենուր, ուր հասնում է միտքս:— Նա հայացքը հառեց ծովին:— Տարօրինակ է, այն որորները, որոնք կատարելությանը ստորադասում են պարզ տեղափոխությանը, լճանում են ու այդպես էլ ոչ մի տեղ չեն գնում: Իսկ նրանք, որոնք հրաժարվում են պարզ տեղափոխությունից հանուն կատարելության, վայրկենապես հայտնվում են ցանկացած տեղում: Հիշիր, Ջոնաթան, երկինքը տարածություն չէ և ոչ էլ ժամանակ, քանի որ տարածությունն ու ժամանակը բոլորովին գուրկ են որևէ իմաստից: Երկինքը...

— Կարո՞ղ ես ինձ սովորեցնել այդպես թռչել,— հարցրեց Ջոնաթան Որորը՝ մի նոր անհայտի նվաճման մտքից դողահար:

— Իհարկե, եթե ուզում ես սովորել:

— Ուզում եմ: Ե՞րբ կարող ենք սկսել:

— Հենց հիմա էլ կարող ենք սկսել, եթե համաձայն ես:

— Ես ուզում եմ սովորել քեզ նման թռչել,— ասաց Ջոնաթանը, և աչքերը վառվեցին տարօրինակ փայլով:— Ասաց ինձ, թե ի՞նչ եմ անելու:

Չիանգը խոսում էր դանդաղ՝ հետևելով միշտ ջանասեր այդ պատանի որորին:— Մտքի արագությամբ թռչել՝ նշանակում է լինել ցանկացած տեղում,— ասաց նա,— դու առաջին հերթին պետք է սկսես սովորել հասկանալ, որ արդեն հասել ես:

Չիանգի ասելով բանի էությունն այն էր, որ Ջոնաթանը պիտի դադարեր դիտել իրեն որպես քառասուններկու մանտաչափ տների բացվածք և նախապես տրված հնարավորություններ ունեցող սահմանափակ կարողություններով օժտված մարմնի գերի: Էությունն այն բանի գիտակցումն էր, որ իր իսկական ես-ը այնպես բացարձակորեն, ինչպես անվերջ թիվը, միաժամանակ ապրում է տարածության ու ժամանակի ցանկացած կետում:

Ջոնաթանը շարունակում էր մարզվել, մարզվել համառորեն, ամեն օր, արևածագից մինչև կեսգիշեր, և, չնայած բոլոր ջանքերին, մի փետրաչափ իսկ առաջ չէր շարժվում տեղից:

— Մոռացիր հավատի մասին,— նորից ու նորից կրկնում էր Չիանգը,— թռչել սովորելիս հավատը քեզ պետք չեկավ, դու պետք է թռիչքը հասկանաս: Դա հենց այն է, ինչ պետք է: Այժմ նորից փորձիր:

Մի օր, երբ Ջոնաթանը փակ աչքերով ափին կանգնած կենտրոնանում էր, մտքի հանկարծակի մի փայլատակումով հասկացավ, թե ինչ էր ասում Չիանգը. «Իհարկե, դա ճշմարիտ է, իմ հնարավորություններն անսահման են, ես կատարյալ որոր եմ»: Երջանկության հզոր ալիքը ցնցեց նրան:

— Լավ է,— ասաց Չիանգը հաղթականորեն:

Ջոնաթանը բացեց աչքերը: Ինքն ու Տոհմապետը միայնակ կանգնած էին միանգամայն անձանոթ մի ափում՝ ծովեզրին խոնարհված ծառերով ու կրկնակի դեղին արևներով՝ հայտնված իրենց գլխավերևում:

— Վերջապես պատկերացրիր,— ասաց Չիանգը,— բայց կառավարումդ փոքր-ինչ մշակման կարիք ունի:

Ջոնաթանն ապշել էր:— Այս որտե՞ղ ենք մենք:

— Կանաչ երկնքով ու արևի տեղ կրկնակ աստղերով ինչ-որ մոլորակի վրա,— տարօրինակ

շրջապատի հանդէպ կատարչալ անտարբերութեամբ, իմիջայլոց պատասխանեց Տոմասպետը:

Ջոնաթանը հիացմունքի ճիչ արձակեց, առաջին հնչյունը՝ Երկիրը թողնելուց հետո:—
ՄՍՄՅՎՈՒՄ է:

— Այո, իհարկէ ստացվում է, Ջոն,— ասաց Չիանգը,— միշտ էլ ստացվում է, երբ գիտես, թե ինչ
էս անում: Իսկ այժմ կառավարման մասին...

Արդէն մութ էր, երբ նրանք վերադարձան: Որորները Ջոնաթանին հառեցին իրենց ակնածալից
ոսկեգույն աչքերը. նրանք տեսել էին անշարժ դիրքից նրա անհետանալը:

Մի քանի վայրկյան ականջ դնելով իրեն ուղղված շնորհավորանքներին՝ նա ասաց. — Ես
այստեղ նորեկ եմ, դեռ բոլորովին սկսնակ, և այդ ամենը ձեզանից պիտի սովորեմ:

Ջարմանում եմ, Ջոն, — նրա կողքին կանգնելով ասաց Սալիվանը: — Տաս հազար տարում իմ
տեսած բոլոր որորներից դու ամենահամարձակն ես սովորելու մեջ: — Երանը լռեց, Ջոնաթանը
հուզվեց շփոթմունքից:

Եթե ուզում ես, կարող ենք սկսել աշխատել ժամանակի վրա, — ասաց Չիանգը,— մինչև
կտվորես թռչել դեպի անցյալը և դեպի ապագան:

Այնժամ դու պատրաստ կլինես ամենադժվարը, ամենահզորն ու անենագրավիչը սկսելուն: Դու
պատրաստ կլինես սկսել վերընթաց թռչել և կհասկանաս, թե ինչ են բարին ու սերը:

Մոտ մի ամիս Ջոնաթանը խելահեղ արագությամբ յուրացնում էր ամեն ինչ: Փորձը ցույց էր
տվել, որ նա միշտ էլ արագ էր սովորում, իսկ այժմ հենց իրեն՝ Տոմասպետին աշակերտելով՝ այնպես
էր ընդունում նոր գաղափարները, ասես փետրավոր հաշվիչ մեքենա լինէր:

Ահա և եկավ այն օրը, երբ Չիանգն անհետացավ: Նա հանդարտ գրուցում էր բոլորի հետ՝
հորդորելով, որ նրանք երբեք չթողնեն և սովորելն և մարզվելը, որ մշտապես ջանան ավելի ու ավելի
խորն ըմբռնել կյանքի իսկական, աներևույթ, անտեսանելի էությունը: Խոսելու ընթացքում նրա
փետուրները հետզհետե ավելի ու ավելի պայծառ էին շողում, իսկ վերձին պահին այնպես
փայլատակեցին, որ ոչ մի որոր չկարողացավ նրան նայել:

Ջոնաթան,— ասաց նա, և դրանք նրա արտասանած վերջին բառերն էին. — աշխատիր
ըմբռնել, թե ինչ է սերը:

Երբ նրանք վերստացան տեսնելու կարողությունը, Չիանգն այլևս չկար: Որքան օրերն անցնում
էին, այնքան ավելի հաճախ էր Ջոնաթանն իրեն գտնում նորից ու նորից Երկրի մասին մտածելիս,
այն Երկրի, որտեղից եկել էր: Եթե ինքն այնտեղ գիտենար այն ամենի մեկ տասներորդ, թեկուզ մեկ
հարյուրերորդ մասը միայն, ինչ իմացավ այստեղ, որքան ավելի ամաստալից կլինէր կյանքը: Ավագին
կանգնած նա հետաքրքրությամբ մտածում էր, թե գուցե այնտեղ եղել է մի որոր, որը կարող էր
խորտակել իրեն կաշկանդող սահմաններն ու դուրս գալ դրանցից, որ կարող էր թիանավից հացի
փշրանքներն փախցնելուց անդին տեսնել թռիչքի իմաստը: Հավանաբար նա նույնիսկ կարող է
հասցրած լինել Աքսորյալ դառնալ իր ճշմարտությունը ԵՐՄԱԻ երեսին ասելու համար: Եվ որքան
ավելի էր Ջոնաթանը մարդկում բարության դասերը յուրացնելու համար, այդքան ավելի էր
աշխատնում ըմբռնել սիրո բնույթը, այնքան ավելի էր ցանկանում վերադառնալ Երկիր: Չնայած իր
միայնակ անցյալին, Ջոնաթան Որորը ծնվել էր ուսուցիչ լինելու համար. սիրո արտահայտման նրա
եղանակը իր հայտնաբերած ճշմարտությունը նվիրելն էր յուրաքանչյուր որորի որն ուզում է գտնել
այն:

Սալիվանը, որն այժմ մտքի արագությամբ թռիչքների գիտակ էր և օգնում էր մյուսներին

յուրացնել դա, հավանություն չէր տալիս դրան:

— Ջոն, դու մի անգամ արդեն Աքսորյալ ես եղել: Ինչո՞ւ ես կարծում, որ նույն այդ որորներից ոմանք այժմ կցանկանան լսել քեզ, այն էլ քո այս տարիքում: Դու գիտես ասածը և այն ճիշտ է. «Որքան որորը բարձր է թռչում, այնքան հեռուն է տեսնում»: Այն որորները, որոնցից դու հեռացել ես, կպած են գետնին, նրանք ճչում են ու կռվում իրար հետ: Նրանք հազարավոր մղոններ հեռու են երկնքից, իսկ դու ուզում ես այնտեղից ցույց տալ նրանց երկինքը: Ախր նրանք իրենց սեփական թևերի ծայրերն անգամ չեն կարողանում տեսնել, Ջոն: Մնա այստեղ, օգնիր այստեղի նորեկներին, նրանց, որոնք բավականաափ բարձր են թռել հասկանալու համար այն, ինչ ունես նրանց ասելու: — Նա մի պահ լռեց, ապա ասաց:— Ի՞նչ կլինեք, եթե Չիանգը վերադառնար իր նախկին աշխարհը: Որտե՞ղ կլինեիր այսօր դու:

Վերջին փաստարկը համոզիչ էր հնչում, Սալիվանն իրավացի էր. որքան որորը բարձր է թռչում, այնքան հեռուն է տեսնում: Ջոնաթանը մնաց և պարապում էր նորեկ թռչունների հետ, որոնք բոլորն էլ շատ ընդունակ էին և արագ յուրացնում էին ամեն ինչ: Բայց նախկին զգացումը նորից արթնացավ, և նա չէր կարողանում չմտածել, որ Երկրի վրա հավանաբար կլինեն մեկ-երկու որոր, որոնք նույնպես կարող էին սովորել: Ինչքան շատ բան նա կիմանար այժմ, եթե Չիանգն իր կողքին լիներ այն օրերին, երբ ինքն Աքսորյալ էր:

— Ես պետք է վերադառնամ, Սալի, — ի վերջո ասաց նա:— Քո աշակերտները հիանալի առաջադիմում են: Նրանք կարո՞ւ են օգնել քեզ նորեկներին ուսուցանելու:

Սալիվանը հոգոց հանեց, բայց չառարկեց:— Կարծում եմ կկարոտեմ քեզ, Ջոնաթան, — միայն ասաց նա:

— Ամոթ է, Սալի, — հանդիմանեց նրան Ջոնաթանը, — այդքան խենթ մի լինիր: Հապա ինչով ենք մենք զբաղվում ամեն օր: Եթե մեր բարեկամությունը դեռևս կախված է այնպիսի բաներից, ինչպիսիք են տարածությունն ու ժամանակը, ապա, վերջնականապես հաղթահարելով դրանք՝ մենք խորտակած կլինենք մեր երամակցական կապերը: Հաղթահարելով ժամանակը՝ կունենանք Այժմ: Չե՞ս կարծում, որ կարող ենք մեկ-երկու անգամ հանդիպել Այստեղի և Այժմվա միջև մի ինչ-որ կետում:

Սալիվանն ակամա ծիծաղեց: — Դու խենթ ես, — համակրանքով ասաց նա: — Եթե կա մեկը, որ կարող է գետնին կպած որևէ էակի ցույծ տալ, թե ինչպես կարելի է հազարավոր մղոնների չափ հեռուն տեսնել, ապա դա Ջոնաթան Լիվինգսթոնն ճայն է: — Նա հայացքը հառեց ավազին: — Մնաս բարով, Ջոն, բարեկամ:

— Ցտեսություն, Սալի, մենք էլի կհանդիպենք: — Այս ասելով Ջոնաթանը մտաբերեց որորների մեծ երամների պատկերը մի այլ ժամանակի մեջ և սովորական թեթևությամբ զգաց, որ փետուր ու ոսկոր չէ ինքը, այլ ազատության ու թոխչի բացարձակ գաղափարը, որ ոչնչով չի սահմանափակվում:

Ֆլեթչեր Լինդ Որորը դեռ բոլորովին ջահել էր, բայց արդեն գիտեր, որ երբևէ չէր եղել մի այլ թռչուն, որի հետ որևէ Երամ այդքան անզթորեն վարված լիներ կամ այդքան անարդարացի:

«Ինձ համար միևնույն է, թե ինչ կասեն նրանք, — զայրացած մտածեց նա և աչքերը մշուշվեցին, երբ թռչում էր դեպի Հեռավոր Ժայռերը: — Թռչելը շա՛տ ավելին է, քան տեղից-տեղ փոխադրվելու համար թևերը թափահարելը, դե դա... դա ախր... դա մոծակն էլ կանի: Ընդամենը մի փոքրիկ գալարաթոռիչք Տոհմապետի շուրջը, հենց այնպես, կատակի համար միայն, և ահա ես Աքսորյալ եմ:

Նրանք կո՞ւյր են, իչն է, մի՞ թե չեն տեսնում, մի՞ թե չեն պատկերացնում այն փառահեղ կյանքը, որ կունենանք մենք, երբ իսկապես սովորենք թռչել:

Ինձ համար միևնույն է, թե ինչ կմտածեն նրանք: Ես նրանց ցույց կտամ, թե ինչ է թռիչքը: Ես իսկական օրինախախտ կլինեմ, եթե նրանք այդպես են ցանկանում: Բայց նրանք դեռ շատ կզոջան սրա համար»:

Ձայնը եկավ հենց իր ներսից ու թեև այն չափազանց նուրբ էր, այնուամենայնիվ, այնքան վախեցրեց, որ նա երեքաց ու կարկամեց օդում:

— Մի չարանա նրանց վրա, Ճայ Ֆլեթչեր: Քեզ վտացելով՝ մյուս որորները միայն իրենց են վնասել, մի օր նրանք կհասկանան դա, մի օր կտեսնեն այն, ինչ դու ես տեսնում: Ներիր նրանց և փորձիր հասկանալ:

Նրա աջ կողմում մի ադամանդափայլ որոր էր թռչում, աշխարհի ամենաճերմակ որորը: Նա սահում էր առանց որևէ ջանքի, փետուր իսկ չշարժելով, և դա այն դեպքում, երբ ինքը՝ Ֆլեթչերը թռչում էր գրեթե առավելագույն արագությամբ:

Պատանի որորի հոգում մի պահ ամեն ինչ իրար խառնվեց:

«Այս ի՞նչ է կատարվում: Ես ինչպե՞ս եմ, ես մեռե՞լ եմ: Ի՞նչ է սա». զարմանում էր երիտասարդ որորը: Ցածր ու հանգիստ, ձայնը թափանցեց նրա հոգու խորքերը՝ պատասխան պահանջելով. — Ֆլեթչեր Լինդ Ճայ, դու ուզո՞ւմ ես թռչել:

ԱՅՈ, ԵՍ ՈՒԶՈՒՄ ԵՄ ԹՌՉԵԼ:

Ֆլետթեր Լինդ Ճայ, դու արդյո՞ք այնքան շատ ես ուզում թռչել, որ կներես Երամին, կսովորես ու մի օր այնտեղ կվերադառնես և կաշխատես օգնել նրանց իմանալու քո սովորածը:

Չնայած հպարտությանն ու կրած վիրավորանքին, Ֆլեթչերն անկարող էր ստել այդ հիասքանչ, հմուտ արարածին:

— Այո, — մեղմորեն ասաց նա:

— Այդ դեպքում, Ֆլեթչ, — ասաց այդ լուսացող արարածը, և այդ ձայնի մեջ այնքան բարություն կար, — եկ սկսենք Հորիզոնական թռիչքից:

Մասն երրորդ

Ջոնաթանը դանդաղ պտույտներ էր գործում Հեռավոր Ժայռերի վրա՝ դիտելով դրանք: Այդ անտաշ, ջահել Ֆլեթչերը գրեթե կատարյալ աշակերտ դուրս եկավ: Օդում նա ուժեղ էր, թեթև արագաշարժ, բայց, որ ամենակարևորն էր, նա լի էր թռչել սովորելու կրքոտ ցանկությամբ:

Հենց որ նա հայտնվեց այստեղ, նրա աղոտ, գորշ կերպարանքը աղմուկով դուրս եկավ խոյաթռիչքից և ուսուչցի մոտով սահեց սուրանլով ժամում հարյուր հիսուն մղոն արագությամբ: Նա կտրուկ պոկվեց և փորձեց տասնվեց պտույտանի ուղղահայաց, դանդաղեցված գալարաթռիչք թատարել՝ բարձրաձայն հաշվելով պտույտները:

— ... ութ... ինը... տաս... տես, Ջոնաթան, ես պտույտում եմ հնարավոր առավելագույն արագությամբ... տասնմեկ... Ջոնաթան, ես ուզում եմ այնպես գեղեցիկ ու հստակ կանգ առնել, ինչպես դու... տասներեք... այս վերջին երեք պտույտները... առանց... տասնչորս... ա՛սաախ:

Անհաջողության հարուցած զայրույթն ու կատաղությունը բոլորովին փչացրին գործը, և Ֆլեթչերը խելահեղորեն թավալվեց ցած: Նա ընկավ մեջքի վրա, թավալվոր տալով՝ անշնորհք կերպով գալարվեց հակառակ պտույտեջքի մեջ և, երբ ծանր շնչելով վերջապես ուղղվեց՝ թռչում էր ուսուցչից հարյուր ոտնաչափ ներքև:

— Դու ժամանակդ իզուր վատնում ես ինձ վրա, Ջոնաթան: Ես հիմար եմ ու անհասկացող: Անընդհատ փորձում եմ ու փորձում, բայց ինձ մոտ դա երբեք էլ չի ստացվի:

Ջոնաթանը ներքև նայեց ու գլխով արեց: — Իհարկե, չի ստացվի, չի ստացվի այնքան ժամանակ, քանի դեռ դու այդքան կտրուկ ես կանգ առնում: Սկզբում, Ֆլեթչեր, դու ժամում քառասուն մղոն կորցրիր: Դու պիտի այդ անես կտրուկ, բայց սահուն, կհիշե՞ս:

Նա իջավ ու հավասարվեց ջահել որորին: — Եկ այժմ միասին փորձենք: Ուշադրություն դարձրու գալարաթռիչքից դուրս գալուն: Հանգիստ սկսիր, և այն սահուն կլինի:

Երրորդ ամսվա վերջում Ջոնաթանն ուներ ևս վեց աշակերտ, բոլորն էլ Աքսորյալներ՝ հրապուրված իրենց նոր, տարօրինակ գաղափարով՝ թռչել հանուն թռիչքի երջանկության:

Նրանց համար դեռևս ավելի հեշտ էր վարժությունների հստակ կատարման մեջ հմտանալը, քան դրանց ներքին իմաստը հասկանալը:

— Մեզանից յուրաքանչյուրն իրականում Մեծ Ճայի գաղափարի մարմնացումն է, ազատության համապարփակ գաղափարի մարմնացումը, — երեկոները սովորաբար կրկնում էր Ջոնաթանն ափում, — վարպետորեն թռչելը միայն մի քայլ է դեպի մեր իսկական էության արտահայտումը: Պետք է մի կողմ թողնել այն ամենն, ինչ սահմանափակում է մեզ: Ահա թե ինչի համար են և բարձր արագության, և ցածր արագության, և ձևավոր թռիչքների բոլոր այս մարզումները...

Իսկ ցերեկային թռիչքներից հոգնած նրա աշակերտները սովորաբար քնած էին լինում: Նրանք գործնական վարժություններ էին սիրում, որովհետև դրանց արագությունը խենթացնում էր, դրանք հագեցնում էին սովորելու նրանց ծարավը, որ յուրաքանչյուր պարապմունքի հետ ավելի էր սաստկանում: Բայց նրանցի՞ծ և ոչ մեկը, նույնիսկ Ֆլեթչեր Լինդը, չէին կարողանում պատկերացնել, որ գաղափարների թռիչքը կարող է լինել նույնքան իրական, որքան քամունը կամ փետուրինը:

Ձեր ողջ մարմինը մի թևածայրից մինչև մյուսը, — մի ուրիշ անգամ ասում էր Ջոնաթանը, — այլ բան չէ, քան հենց ձեր միտքը՝ տրված տեսանելի ձևի մեջ: Փշրեք ձեր մտքի կապանքները և դուք կփշրեք նաև ձեր մարմնի կապանքները: — Բայց որքան էլ նա խոսում էր, միևնույն է, այդ ամենը հնչում էր որպես հաճելի պատրանք, իսկ նրանք ավելի շատ քնել էին ուզում:

Ընդամենը մի ամիս էր անցել, երբ Ջոնաթանն ասաց, որ ժամանակն է Երամի մոտ վերադառնալու:

Մենք պատրաստ չենք, — ասաց Հենրի Կավլինը: — Մենք ատելի ենք նրանց համար, մենք Աքսորյալ ենք: Մենք անկարող ենք ստիպել մեզ գնալու այնտեղ, ուր մեր երեսն իսկ չեն ուզում տեսնել, դե մի թե կարող ենք:

— Մենք ազատ ենք գնալու ուր ուզենք և լինելու այնպիսին, ինչպիսին կանք, — պատասխանեց Ջոնաթանը և գետնից բարձրանալով ուղղվեց արևելք՝ դեպի հայրենի ափերը, դեպի Երամը:

Աշակերտները որոշ ժամանակ շփոթված էին, որովհետև Երամի օրենքն ասում է, որ Աքսորյալը երբեք չի վերադառնում, և այդ օրենքը տասս հազար տարվա ընթացքում երբեք չէր խախտվել: Օրենքն ասում էր՝ մնացեք, Ջոնաթանը՝ եկեք, իսկ այդ պահին նա արդեն մի մղոն ճանապարհ էր անցել: Եթե իրենք մի քիչ էլ հապաղեին, նա մեռնական կհանդիպեր թշնամական Երամին:

— Լավ, մենք ինչո՞ւ պիտի ենթարկվենք, եթե Երամի անդամը չենք, փոքր ինչ վախվորած խոսեց Ֆլեթչերը: — Եվ, բացի այդ, եթե կռիվ լինի, մենք այնտեղ ավելի օգտակար կլինենք, քան այստեղ:

Եվ այնպես, արևմուտքից նրանք թռանեկան այդ առավոտ, բոլոր ութը, գույգ ռմբաձև շարքով՝ թևածայրերով մասամբ իրար ծածկելով: Նրանք եկան Երամի Խորհրդի Ափով՝ ժամում հարյուր երեսունհինգ մղոն արագությամբ: Ջոնաթանը գնում էր առջևից, նրա աջ թևում սահունորեն թռչում էր Ֆլեթչերը, ձախում՝ տոկունորեն ջանում էր Հենրի Կավլինը: Ողջ շարքը մեկի մեկ դանդաղորեն թեքվեց դեպի աջ... հավասարվեց... մոտեցավ... շրջվեց... ավելի մոտեցավ... հավասարվեց... քամին մտրակում էր նրանց:

Երամի ծակող ճիչերի առօրյա աղմուկը ասես հսկայական դաշույնի հարվածով՝ միանգամից կտրվեց որորաշարի հայտնվելով, և ութ հազար աչքեր անթարթ հառվեցին նրանց վրա: Ութ թռչունները մեկը մյուսի ետևից կտրուկ բարձրացան վեր՝ մահվան օղակ կատարելու, ապա, ողջ ճանապարհին դանդաղեցնելով ընթացքը, բացարձակորեն անշարժացան՝ իջնելով ավազին: Հետո, ասես արտասովոր ոչինչ չէր պատահել, Ջոնաթանն սկսեց քննարկել թռիչքի թերությունները:

— Նախ և առաջ, — ասաց նա ծուռ ժպտալով, — դուք բոլորդ էլ մի փոքր հապաղեցիք շարք մտնել...

Երամով մեկ կայծակի արագությամբ մի միտք անցավ. այս թռչունները Աքսորյալներ են, և նրանք վերադարձել են: Բայց չէ որ դա... դա չի կարող պատահել: Երամի շփոթվածության շնորհիվ կովի մասին Ֆլեթչերի նախագուշակությունները չիրականացան:

— Դե լավ, ասենք, թե նրանք Աքսորյալներ են, — ասաց երիտասարդ որորներից մեկը, — բայց ինչ կա որ, այնուամենայնիվ հետաքրքիր է, չէ՞, թե որտե՞ղ են նրանք սովորել այդպես թռչել:

Գրեթե մի ժամ պահանջվեց, մինչև որ Երամով մեկ կանցներ Տոհմապետի հրամանը. արհամարել նրանց: Աքսորյալի հետ խոսող որորը ինքն էլ է դառնում Աքսորյալ: Աքսորյալին նայողը խախտում է Երամի օրենքը: Այդ պահից որորներն իրենց գորշափետուր թիկունքներն էին դարձնում Ջոնաթանին, բայց նա կարծես ոչինչ չէր նկատում: Նա գործնական պարապմունքներն անցկացնում էր հենց Խորհրդի Ափին և առաջին անգամ սկսեց քամել իր աշակերտներին մինչև նրանց հնարավորությունների վերջին սահմանը:

— Մարտին, — կանչում էր նա երկնքից, — դու ասում ես, թե գիտես ցածր արագությամբ թռչել: Դու ոչինչ չգիտես, քանի դեռ չես ապացուցել դա, ԹՌԻՐ:

Այդ այնքան փոքրիկ, սուսիկփուսիկ Մարտին Ուիլյամ Որորը համառորեն ջանում ու ջանում էր՝ վախենալով ուսուցչի զայրույթից, և ինքն էլ հանկարծակիի եկավ, երբ հրաշքներ գործեց ցածր արագության թռիչքների մեջ: Առանց մի թևաբախման նա կարողացավ փետուրները կորացնելով վեր բարձրանալ ավազից ու նորից ցած իջնել:

Իսկ ՉարլզՖոլանդը բարձրացավ Հողմերի Մեծ Լեռան կատարը՝ քսանչորս հազար ոտն

Իսկ ՉարլզՖոլանդը բարձրացավ Հողմերի Մեծ Լեռան կատարը՝ քսանչորս հազար ոտնաչափ և ցուրտ, նոսր օդից կապտած իջավ ապշահար ու երջանիկ, վաղն ևեթ ավելի բարձր թռչելու վճռականությամբ լի:

Ֆլեթչեր Որորը, որն ամենից ավելի ձևավոր թռիչքներ էր սիրում, դժվարությամբ հաղթահարեց իր տասնվեցատույտանի ուղղահայաց, դանդաղեցված գալարաթռիչքը, իսկ հաջորդ օրը կրկնեց այն թևի վրայով դարձնող եռակի պտույտով: Արևի ճերմակ շողերի մեջ նրա փետուրները կայծկլտում էին՝ ցուլքեր սփռելով ավիին, որտեղից բազմաթիվ աչքեր հետևում էին նրան:

Չունաթանը միշտ հասցնում էր լինել իր աշակերտներից յուրաքանչյուրի կողքին, ցույց տալ, խորհուրդ տալ, ազդել նրանց վրա, ուղղություն տալ: Նա աշակերտների հետ թոչում էր և գիշերը, և ամպոտ եղանակին, և փոթորկի ժամանակ, թոչում էր հենց միայն թոչելու համար, իսկ նույն այդ ժամանակ Երամը տխուր կուչ էր գալիս ու սեղմվում գետնին:

Թոչելվերջացնելուց հետո աշակերտները հանգստանում էին ավազին, ժամանակի հետ նրանք ավելի ու ավելի ուշադիր էին լսում Չունաթանին: Նա ինչոր խենթ գաղափարներ ուներ, որ իրենք չէին կարողանում հասկանալ, բայց կային նաև ինչոր լավ բաներ, որ հասկանալի էին:

Գիշերները աշակերտների խմբի շուրջը աստիճանաբար մի ուրիշ շրջան էր գոյանում, հետաքրքրասեր որոնների շրջանը, որոնք ժամեր շարունակ ականջ էն դնում խավարում և, չցանկանալով նկատել մյուսներին ու նկատվել որևէ մեկի կողմից՝ անհետանում էին լուսաբացից առաջ:

Նրանց վերադարձից մի ամիս անց միայն Երամի առաջին որորը խախտեցանցավ սահմանը և հարցրեց, թե ինչպե՞ս կարելի է սովորել թոչել: Այդ հարցնելով Թերրենս Լոուել Որորը դարձավ Աքսորյալ և Չունաթանի ութերորդ աշակերտը:

Հաջորդ գիշեր Երամից անջատվեց Քիրք Մեյնըրդ Որորը. ավազի վրա կողքիցկողք օրորվելով ու ձախ թևը քարշ տալով՝ եկավ ու փլվեց Չունաթանի ոտքերի մոտ: — Օգնիր ինձ, — ասաց նա այնքան կամացուկ, ասես մեռնում էր, — աշխարհում ամենից ավելի ես թոչել եմ ուզում:

- Դե ինչ, առաջ արի, — ասաց Չունաթանը, — ինձ հետ միասին բարձրացիր գետնից և սկսենք:
- Դու ինձ չհասկացար: Թևս, ես չեմ կարողանում թևս շարժել:
- Մեյնըրդ ճայ, դու ազատե՛ս աչտեղ և այժմ լինելու այնպիսին, ինչպիսին քո եսն է, քո իսկական եսը, և ոչինչ չի կարող խանգարել քեզ: Դա Մեծ Ճայի օրենքն է, և օրենքն այդպիսին է:
- Դու ասում ես, որ ես կարո՞ղ եմ թոչել:
- Ես ասում եմ, որ դու ազատ ես:

Այնպես պարզ լկ արագ, ինչպես ասվել էր, Քիրք Մեյնըրդն առանց մի ճիգի տարածեց թևերը և բարձրացավ դեպի գիշերային խավար երկինքը: Երամն արթնացավ նրա ձայնից. հինգ հարյուր ոտնաչափ բարձրությունից նա ողջ ուժով ճչում էր. — Ես կարող եմ թոչել, լսո՞ւմ եք: ԵՍ ԿԱՐՈՂ ԵՍ ԹՈՉԵԼ:

Արևածագին շուրջ հազար որորներ շրջապատել էին աշակերտների խմբին և հետաքրքրությամբ նայում էին Մեյնըրդին: Նրանց հոգն էլ չէր՝ տեսնում են իրենց, թե ոչ, նրանք լսում էին Չունաթանի և փորձում հասկանալ նրա ասածները:

Նա խոսում էր շատ պարզ բաների մասին՝ որ որորն իրավունք ունի թոչելու, որ ազատությունը նրա բուն իսկ էության մեջ է, որ պետք է թոթափել ազատությանը խոչընդոտող ամեն ինչ, լինի դա սովորույթ, նախապաշարմունք, թե ցանկացած կարգի սահմանափակում:

- Թոթափե՛լ — լավեց բազմության միջից, — եթե նույնիսկ դա Երամի օրե՞նքը լինի:
- Միակ ճշմարիտ օրենքն այն է, որ տանում է դեպի ազատություն, — ասաց Չունաթանը, — ուրիշ օրենք չկա:
- Իսկ մենք դեռ ինչքա՞ն պիտի սպասենք, մինչև կարողանանք քեզ պես թոչել, — լավեց մի ուրիշ ձայն: — Ախր դու յուրահատուկ ես, տաղանդավոր, աստվածային, դու վեր ես մյուսներից:
- Նայեք Ֆլեթչերին, Լուուելին, ՉարլզՌոլանդին, Ջուդի Լիին, նրանք նույնպես յուրահատուկ են,

տաղանդավոր, աստվածվյին: Ոչ ավելի, քան դուք, ոչ ավելի, քան ես: Միակ, մեն ու միակ տարբերությունն այն է, որ նրանք սկսել են հասկանալ, թե ով են իրենք իրականում և սկսել են այդպես ապրել:

Նրա աշակերտները, բացառությամբ Ֆլեթչերի, դժվարանում էին գլուխ հանել այդ ամենից: Նրանց մտքով իսկ չէր անցել, որ դա հենց այն էր, ինչ իրենք անում էին:

Ամբոխն օրեցօր մեծանում էր. գալիս էին հարցնելու, մեծարելու, ծաղրելու:

— Երամում խոսում են, որ եթե դու Մեծ Ճայի Որդին չես, — մի առավոտ, Բարձր Արագության Վարժանքից հետո, պատմում էր Ֆլեթչերը Ջոնաթանին, — ապա հազար տարով առաջ ես անցել քո ժամանակից:

Ջոնաթանը հոգոց հանեց. «Ահա տգիտության պտուղները, — մտածեց նա: — Քեզ սատանա են անվանում կամ աստված»:

— Ի՞նչ ես կարծում, Ֆլեթչ, մենք առա՞ջ ենք անցել մեր ժամանակից:

Երկա՛ր ընթացություն տիրեց:

— Իմ կարծիքով թռիչք ասվածը միշտ էլ գոյություն է ունեցել յուրաքանչյուրի համար, ով ցանկացել է այն գտնել: Դա ոչ մի կապ չունի ժամանակի հետ: Թերևս մենք առաջ ենք անցել ընդունվացից, առաջ ենք անցել այն ճանապարհին, որը տանում է դեպի բոլոր որորների թռիչքը:

— Ահա թե ինչ — ասաց Ջոնաթանը՝ ճոճվելով թռիչքի գնալիս և ապա մի պահ շրջվելով, — և հետո, դա ամենևին էլ վատ չէ, ինչպես նաև քո ժամանակից առաջ ընկնելը:

Դա պատահեց ուղիղ մի շաբաթ անց, Ֆլեթչերը մի խումբ նոր աշակերտների ցուցադրում էր բարձր արագության թռիչքի տարրերը: Յոթ հազար ոտնաչափ բարձրության վրա նա դեռ նոր էր դուրս եկել խոյաթռիչքից և երկար ու գորշ մի հետագիծ թողնելով դեռ սլանում էր ավից մի քանի մատնաչափի վրա, երբ իր առաջին թռիչքն անող մի ջահել որոր մորը կանչելիս ուղիղ հայտնվեց նրա ճանապարհին: Գոնե մեկտասներորդական վայրկյանով պատանուց խույս տալու համար Ֆլեթչեր Լինդ Որորը կտրուկ կերպով մեծ դժվարությամբ նետվեց դեպի ձախ և ժամում երկու հարյուր մղոնից ավելի արագությամբ խոյացավ դեպի գրանիտե կարծր ժայռը:

Ժայռը նրան մի այլ աշխարհ տանող հսկայական, ծանր դուռ թվաց: Այրող սարսափ, հարված ու խավար, իսկ հետո չգիտես ինչպես ինքը հայտնվել էր մի տարօրինակ երկնքում, մոռանում էր, հիշում, նորից մոռանում, սարսափելի էր, տխուր ու ցավալի, անասելիորեն ցավալի:

Չայնը նրան հասավ ինչպես այն առաջին օրը, երբ ինքը հանդիպեց Ջոնաթան Լիվինգսթոնին:

— Բանն այն է, Ֆլեթչեր, որ մենք համբերությամբ փորձում ենք հաղթահարել մեր հնարավորությունների նախապես տրված

սահմանները: Մենք դեռևս չենք սովորել ժայռերի միջով թռչել, դրան պիտի հասնենք քիչ ավելի ուշ:

— Ջոնաթան:

— Անվանյալ նաև Մեծ Ճայի Որդի, — խստորեն ասաց ուսուցիչը:

— Դու այստեղ ի՞նչ ես անում: Ժայռը: Ես արդեն... Մի՞ թե ես... մի՞ թե չեմ մեռել:

— Ախ, Ֆլեթչ, ուշքի եկ: Մտածիր: Եթե դու այժմ խոսում ես ինձ հետ, ուրեմն պարզ է, որ չես մեռել, այնպես չէ՞: Քեզ հետ կատարվածն այլ բան չէ, քան այն, որ քո գիտակցության մակարդակը

պարզապէս կտրուկ կերպով փոխվել է: Հիմա ինքդ ընտրիր: Ուղին այս է՝ դու կարող ես մնալ այստեղ և սովորել այս մակարդակում որն իրոք ավելի բարձր է, քան այն, որում դու ապրել ես, կարող ես նաև վերադառնալ և շարունակել աշխատանքդ Երամի հետ: Ավագներն, իհարկե, հույս ունենին, որ մի ինչ որ աղետ կկատարվի և, չնայած դրան, ցնցվեցին սարսափից, բայց և գոհ, որ այդպիսի առիթ տվիր իրենց:

— Ես, իհարկե, ուզում եմ վերադառնալ Երամի մոտ: Ես հենց նոր եմ սկսել պարապել նորեկների մի խմբի հետ:

Ֆլեթչերը ցնցեց գլուխը, տարածեց թևերն ու բացեց աչքերը և գտավ իրեն ժայռի ստորոտում՝ իր շուրջը խմբված Երամի կենտրոնում: Հենց որ նա շարժվեց, որորամբոխից ճիչ ու աղաղակների սարսափելի աղմուկ բարձրացավ:

— Նա կենդանի է: Մեռած էր և հիմա կենդանի է:

— Մեծ ճայի Որդին դիպավ ու կյանքի կոչեց նրան:

— Ոչ, նա հերքում է դա: Նա դև է, ՍՍՏԱՆԱ: Նա եկել է կործանելու Երամը:

Կատարվածը սարսափելի էր ազդել չորս հազար որորների ամբոխին, և օվկիանոսային փոթորկի նման թռչում էր նրանց ճիչը՝ ՍՍՏԱՆԱ: Ապակեփայլ աչքերով, կտուցներն ամուր սեղմած, նրանք ավելի ու ավելի էին մոտենում՝ պատրաստ հռչակելու:

— Դու քեզ ավելի լավ չէ՞ իր զգա, եթե մենք հեռանայինք, Ֆլեթչեր, — հարցրեց Ջոնաթանը:

— Ես, իհարկե, բոլորովին դեմ չեմ լինի, որ մենք...

Մի ակնթարթում նրանք հայտնվեցին այդտեղից կես մղոն հեռավորության վրա, և որորամբոխի պարզած կտուցները մխրճվեցին դատարկության մեջ:

— Ինչո՞ւ է այսպէս, — տարակուսում էր Ջոնաթանը, — աշխարհում ամենադժվար բանը թռչունին համոզելն է, որ ինքն ազատ է, և որ ինքն իրեն կարող է ապացուցել դա, եթե մի քիչ մարզվի: Ախր ինչո՞ւ է դա այդքան դժվար:

Ֆլեթչերը դեռ աչքերն էր թարթում՝ տեսարանի փոփոխությունից ապշած: — Դու այս ի՞նչ արեցիր: Ինչպե՞ս մենք հայտնվեցինք այստեղ:

— Դու ինքդ ասացիր, որ կուզեիր հեռու լինել ամբոխից, ճի՞շտ է:

— Այո, բայց ինչպե՞ս ես...

— Ինչպէս ցանկացած այլ բան, Ֆլեթչեր՝ վարժանք:

Առավոտյան Երամն արդեն մոռացել էր իր երեկավ խելացնորությունը, բայց Ֆլեթչերը հիշում էր այն: — Ջոնաթան, հիշո՞ւմ ես, թե ինչ էիր ասում այն ժամանակ Երամի հանդեպ ունենալիք այնպիսի սիրո մասին, որը կստիպի վերադառնալ նրանց մոտ և օգնել նրանց սովորելու:

— Այո, իհարկե:

— Չեմ հասկանում: Ինչպե՞ս դու կարող ես սիրել թռչունների այդ ամբոխը, որն ուղղակի փորձում էր սպանել քեզ:

— Օհ, Ֆլեթչ, դու չէ՞ որ սիրում ես: Դու, իհարկե, ասելությունն ու չարությունը չես սիրում: Դու պարտավոր ես վարժվել և նրանցից ամեն մեկի մեջ բարին տեսնել, տեսնել ճշմարիտ որորին և օգնել նրանց իրենց մեջ հայտնաբերելու այն: Ահա սիրո իմ ըմբռնումը: Ուղղակի երջանկություն է, եթե հասել ես այդ անելու հմտությանը:

— Ես հիշում եմ մի տաքարյուն, երիտասարդ որորի, ի դեպ, Ֆլեթչեր Լինդ է նրա անունը: Հենց նոր Աքսոբյալ դարձած, Երամի հետ կենաց ու մահու կռիվ տալու պատրաստ, նա իր սեփական դժոխքն էր պատրաստվում ստեղծել Հեռավոր Ժայռերի վրա: Իսկ այսօր ահա նա իր սեփական երկինքն է ստեղծում դրա փոխարեն և ողջ Երամն առաջնորդում դեպի այստեղ:

Ֆլեթչերը շրջվեց ուսուցչի կողմը, նրա աչքերում մի պահ սարսափ հայտնվեց: — Ես առաջնորդում եմ: Դու ի՞նչ նկատի ունես ասելով, թե ես եմ առաջնորդում: Այստեղ ուսուցիչը դու ես: Դու չես կարող լքել մեզ, դա անկարելի է:

— Անկարելի՞ ասում ես: Իսկ քո մտքով չի՞ անցնում, որ կարող են գոյություն ունենալ ուրիշ երամներ և ուրիշ Ֆլեթչերներ, որոնք ավելի շատ են ուսուցչի կարիք գգում, քան այս մեկը, որն արդեն կանգնած է դեպի լույս տանող ճանապարհին:

— ... Մեծ ճայի միակ Որդին, այնպես չէ՞, — հառաչեց Ջոնաթանը հայացքը ծովին հառելով: Դու իմ կարիքն այլևս չունես: Դու անընդհատ ինքդ քեզ գտնելու կարիք ունես միայն, ամեն օր մի փոքր ավելին իմանալու իսկական, ոչնչով չսահմանափակված Ֆլեթչեր Լինդ ճայի մասին: Նա է քո ուսուցիչը: Քեզ անհրաժեշտ է ճանաչել նրան և կյանքի կոչել:

Մի պահ անց Ջոնաթանի մարմինը կայծկտալով տարուբերվեց ու սկսեց աստիճանաբար լուծվել օդում: — Թույլ մի տուր նրանց հիմարություններ տարածել իմ մասին կամ աստվածացնել ինձ, լավ, Ֆլեթչ: Ես որոր եմ, ես սիրում եմ թռչել, գուցե...

— ՋՈՆԱԹԱՆ:

— Խեղճ Ֆլեթչ: Աչքերինդ մի հավատա, նրանք ամեն ինչ չէ, որ տեսնում են: Դու մտքով նայիր, ի մի բեր ու խորն ըմբռնիր այն ամենն, ինչ արդեն գիտես և կտեսնես թռիչքի տանող ճանապարհը:

Շողարձակումը դադարեց: Ջոնաթանն անհետացել էր երկնքի անհունում:

Որոշ ժամանակ անց Ֆլեթչերը, հազիվ պահելով իրեն երկնքում, ներկայացավ իրենց առաջին դասին սպասող աշակերտների նոր խմբին:

— Առաջին հերթին, — ծանորդեն ասաց նա, — դուք պետք է հասկանաք, որ որորը ազատության համապարփակ գաղափարի մարմնացումն է, Մեծ ճայի կերպարը, և ձեր ողջ մարմինը, մի թևածայրից մինչև մյուսը, այլ բան չէ, քան ձեր միտքը:

Ջահել որորները տարակուսանքով էին նայում նրան: «Հեյ, բարեկամ, — մտածում էին նրանք, — դա ամեննին էլ օղակ կատարելու կանոն չէ»:

Ֆլեթչերը հոգոց հանեց ու նորից սկսեց: — Հըմ: Ահ... Շատ լավ, — ասաց նա՝ քննդատաբար գննելով նրանց: — Եկեք սկսենք Հորիզոնական թռիչքից: — Եվ այդ ասելիս նա միանգամից հասկացավ, որ իր բարեկամն իրականում աստվածային էր ոչ ավելի, քան ինքը՝ Ֆլեթչը:

«Ուրեմն սահմաններ չկա՞ն, Ջոնաթան, — մտածեց նա: — Դե ինչ այդ դեպքում հեռու չէ այն ժամը, երբ ամպերի միջից կհայտնվեմ քո «Ուրեմն սահմաններ չկա՞ն, Ջոնաթան, — մտածեց նա: — Դե ինչ այդ դեպքում հեռու չէ այն ժամը, երբ ամպերի միջից կհայտնվեմ քո ավին ու քեզ մեկերկու թռիչքաձևեր ցույց կտամ»:

Ու թեև Ֆլեթչերը փորձում էր աշակերտներին նայել պահանջված խստությամբ, բայց և այնպես նա հանկարծ բոլորին տեսավ այնպիսին, ինչպիսին նրանք կային իրականում: Դա մի պահ տևեց միայն, բայց այդ ընթացքում նա ոչ միայն հավանեց, այլև սիրեց այն, ինչ տեսավ: «Ուրեմն սահմաններ չկա՞ն, Ջոնաթան», մտածեց նա և ժպտաց: Մովորելու իր երթն սկսված էր: